

дослідження вбачаємо у вивченні когнітивно-риторичних функцій ФО на різних етапах розгортання статей науково-технічної тематики.

1. *Алефиренко Н. Ф.* Фразеология в свете современных лингвистических парадигм / Н. Ф. Алефиренко: монография. – М.: ООО "Элпис", 2008. – 271 с. 2. *Лузина Л. Г.* Фигура – фон / Л. Г. Лузина // Краткий словарь когнитивных терминов / [Под. ред.: Е. С. Кубряковой]; М: Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. – С. 185–186. 3. *Fairclough N.* Media Discourse / N. Fairclough. – L.: Arnold Publishers, 1995. – 224 p. 4. *Johnson M.* The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason / M. Johnson. – Chicago; L.: The Univ. of Chicago Press, 1987. – 233 p. 5. *Johnson M.* The philosophical significance of image schemas / M. Johnson // From Perception to Meaning: Image Schemas in Cognitive Linguistics. – B., N.Y.: Mouton de Gruyter, 2005. – P. 15–33. 6. *Longman Exams Dictionary.* – Harlow: Longman, 2007. – 1833 p. 7. *Merriam-Webster Dictionary* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/technology>. – Назва з екрану. 8. *Oxford Dictionary* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – Назва з екрану. 9. *Talmy L.* Force Dynamics in Language and Cognition // Concept Structuring Systems / L. Talmy. – Cambridge (Mass.): The MIT Press, 2000. – Vol. 1. – P. 409–470.

Джава Н. А., к. пед. н., доц.,
Рівненський ДГУ

ДОМАШНЄ ЧИТАННЯ – ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто проблему створення цілісної, науково та методично обґрунтованої системи організації домашнього читання на уроках іноземної мови в середній школі. Основна увага акцентується на необхідності використання для цього автентичних художніх текстів або серії їх фрагментів.

Ключові слова: домашнє читання, методика, спосіб організації заняття, художні тексти.

В статье рассматривается проблема создания целостной, научно и методически обоснованной системы организации домашнего чтения на уроках иностранного языка в средней школе. Основное внимание акцентируется на необходимости использования для этого автентичных художественных текстов или серии их фрагментов.

Ключевые слова: домашнее чтение, методика, способ организации занятия, художественные тексты.

This article is dedicated to the problem of creating of the integrated, scientifically and methodicaly grounded system of organisation of foreign language lessons of home reading in the secondary school. The main attention is paid to the necessity of usage of authentic literary texts or a series of their extracts.

Key words: home reading, methodology, method of lesson organisation, literary texts.

Проголошення як головної мети навчання іноземних мов у середній школі *формування в учнів комунікативної компетенції*, що виявляється в їх здатності й готовності спілкуватись засобами іноземної мови на міжкультурному рівні, висуває низку нових вимог до рівня інтелектуального, філологічного та загального розвитку учнів.

У контексті нових підходів і змін у стратегіях навчання іноземних мов та мовної освіти в цілому, домашнє читання творів художньої літератури країни, мова якої вивчається, стає важливим і невід'ємним аспектом процесу навчання іноземних мов, при цьому, саме поняття «домашнє читання» потребує нового осмислення, а його реалізація як змістового компонента навчання потребує розробки методичних положень, пов'язаних з його проведенням та організацією. Стаття продовжує висвітлювати проблему організації та проведення уроків домашнього читання. Об'єктом дослідження є домашнє читання як один із видів організації заняття з іноземної мови.

Важлива роль читання в опануванні ІМ зумовлюється тим, що воно передбачає активну роль читача, яка спрямована на сприйняття та переробку як мовної, так і змістової інформації, яку несе в собі художній текст. У процесі читання художнього тексту виділяють три етапи: розкриття основної сюжетної лінії; обговорення подій, дій та вчинків персонажів, їх оцінка; визначення ідеї твору, інтерпретація тексту.

Для формування адекватних умінь читання велике значення має характер текстів: їхній зміст, інформативність, цікава фабула тощо. Від якості текстів залежить мотивація читацької діяльності учнів. Тексти для читання виконують навчальні функції, які сприяють успішному оволодінню мовою. Виділяють чотири головні функції іншомовного тексту:

1. Функція збагачення і розширення знань, головним чином лексичних. У процесі читання учні отримують завдання знайти певні слова чи словосполучення і з'ясувати їхнє значення; знайти і виписати

слова чи структури за якоюсь конкретною ознакою; назвати слова, які були використані в певній ситуації тощо.

2. Функція тренування, мета якої полягає в тому, щоб засвоїти лексико-граматичний матеріал, з одного боку, а з іншого – забезпечити покращення техніки читання і використання певного мовного матеріалу у відповідях на запитання вчителя, у процесі вільного чи близького до тексту переказу.

3. Функція розвитку усного мовлення на основі прочитаного тексту: переказ тексту своїми словами, драматизація окремих епізодів, вигадування продовження фабули тексту або іншого початку, бесіда за окремими проблемами, які розкриваються в тексті тощо.

4. Функція розвитку смислового сприйняття тексту – його розуміння. Завдання такого характеру спрямовані на виконання вправ, які допомагають долати труднощі, що виникають на шляху розуміння тексту [Стеценко 2009].

При цьому, провідною *освітньою функцією* домашнього читання повинна стати культуротворча функція, яка забезпечує збереження, передачу і розвиток загальноосвітньої культури підлітка засобами літературно-художнього компонента, що передбачає доступ до іншої національної (німецькомовної, англкомовної, франкомовної та ін.) культури і тим самим до культури світової. Це дає можливість подолати у вихованні школярів національний культуроцентризм і внести істотний внесок у підвищення рівня їхньої гуманітарної освіти.

Провідна розвиваюча функція аспекту «домашнє читання» – формування самостійного естетичного ставлення до навколишнього світу, критичного, творчого мислення, гуманістичних ціннісних орієнтацій у процесі знайомства з кращими літературними творами зарубіжної літератури.

Провідна навчальна функція домашнього читання полягає в розвитку комунікативних умінь читання не лише як одного з видів мовленнєвої діяльності, але й як особливого виду людської діяльності (у контексті теорії діяльності О.М. Леонтьєва), а також у формуванні вмінь так званого «інтелектуального і комунікативного читання», яке, торкаючись особистості учня, його інтелектуальної, емоційної і мотиваційної сфер, передбачає інтерпретацію прочитаного, розуміння експліцитно й імпліцитно закладеної інформації, співвіднесення змісту твору з особистим досвідом і вміння аргументовано висловити своє розуміння проблем,

порушених у художньому творі, відповідно до певного рівня розвитку дитячого мислення.

Ведучи мову про навчання іношомовного читання як опосередкованого способу спілкування, багато вчених-методистів цілком обґрунтовано говорять про розвиток в учнів читацьких потреб, тобто прагнення читати літературу іноземною мовою в позаурочний час. Домашнє читання як самостійний аспект навчальної діяльності з оволодіння іноземною мовою покликане відіграти визначальну роль у формуванні навичок «власне читання», яке має на увазі сформованість в учнів психофізіологічних механізмів читання як діяльності, як процесу. *Читання творів художньої літератури іноземною мовою в рамках домашнього читання повинно бути спрямоване на становлення умінь власне читання і поступово підвести учнів до вміння читати оригінальну літературу* (тобто ту літературу, яка існує в реальному функціонуванні мови) [Селиванова 1991].

Практика навчання і багаточільовий характер домашнього читання вимагають зосередження роботи над прочитаним удома текстовим матеріалом на одному (окремо взятому уроці) і збільшити частотність проведення уроків з домашнього читання (наприклад, один урок з чотирьох). Лише таким чином можна зберегти інтерес до прочитаного матеріалу і забезпечити формування в учнів відповідних мовних навичок та розвитку вмінь. Не можна забувати про повчальний характер аспекту «домашнє читання», де сам зміст і належним чином організована робота з ним повинні стати потужним стимулом до мотивації навчання.

На уроці домашнього читання акцент переноситься на відображення прочитаного в спілкуванні, (як у вигляді передачі змісту, так і під час обговорення), тобто на *комунікативне читання*. Якість мовної творчості учня в межах засвоєного матеріалу може бути досягнута за допомогою організації спеціального комплексу завдань, спрямованих на вивчення прийомів смислового згортання і розширення тексту. Успішна реалізація всіх перерахованих вище завдань нерозривно пов'язана з організацією навчального матеріалу для домашнього читання.

Раціональним і ефективним способом презентації художніх текстів, з точки зору їх сприйняття і методичного забезпечення, може стати адаптація цілого художнього твору (роману) методом текстів фрагментів, кожен із яких відповідає значимому для розкриття сюжетної колізії епізоду. Для творів, де особливо рельєфно

представлений так званий план подій змісту (а саме такі книги цікаві насамперед підлітку), таких ключових моментів нараховується п'ять:

- *експозиція*, основна функція якої полягає в описі умов і обставин, у яких згодом виникне конфлікт і розгорнуться події, що є предметом розповіді в певному творі;

- *зав'язка* – подія, яка значною мірою визначає подальше розгортання подій художнього твору;

- *перипетії*, що знаменують собою несподівані повороти в розвитку сюжету, сюжетно значущі моменти розвитку подій (кількість таких фрагментів в адаптованому варіанті твору може варіюватися, але не перевищувати трьох-чотирьох, щоб не створювати надмірну розтягнутість читання художнього твору в часі);

- *кульмінація*, тобто момент найвищої напруги у розвитку сюжету, певне життєве випробування, що випало героям, яке максимально загострює художній конфлікт;

- *розв'язка* – заключний момент у розвитку сюжетної колізії, кінцевий поворот подій.

Таким чином, можна говорити про типологію текстових фрагментів, кожен із яких окремо є автономною текстовою одиницею. Особливим способом відібрані та згруповані фрагменти, виходячи з їх функціонального навантаження у розвитку сюжету, забезпечують цілісне сприйняття змісту твору, призначеного для домашнього читання [Соловова 2007].

У забезпеченні цілісності художнього твору через побудову ланцюжка фрагментів важливим завданням стає розкриття основної думки, центрального конфлікту твору, який становить його ядро і таємницю. Навіть якщо обрані епізоди і не вичерпують змісту роману, в учнів залишається відчуття повноти і цілісності твору. Основоположним критерієм доцільності такої адаптації вважається те, що методичний ефект, досягнутий у результаті обробки тексту, нівелює ідейно-художні втрати, неминучі внаслідок будь-якого скорочення тексту. І тому рівень адаптації і характер допущених змін мають перебувати в тісній взаємодії з методичним апаратом: питаннями, завданнями, коментарями. Проводячи адаптацію методом текстових фрагментів, необхідно домогтися оптимальних способів співвіднесеності між текстовою основою і навчально-методичним супроводом.

Як показує практика навчання іноземної мови в середній школі, на уроках домашнього читання або етапі уроку, відведеного під домашнє читання, увага в основному приділяється контролю

розуміння прочитаного і найчастіше здійснюється у вигляді переказу його змісту. Разом з тим, за цих умов домашнього читання, коли всі учні читають один і той самий художній твір, сам факт викладу змісту прочитаного в розповідній формі перетворює спілкування на уроці в якесь штучне заняття, нічим не мотивоване. Істинний продукт спілкування – інтерпретація інформації – відсутня.

З метою збереження реально-комунікативного характеру мовної діяльності на заняттях з домашнього читання одне з основних завдань – навчити учнів обговорювати прочитане. Обговорення прочитаних літературних творів іноземною мовою є важливим комунікативним умінням і відповідає певним вимогам: у поняття «обговорення», стосовно середнього етапу навчання, входить уміння пояснити, проаналізувати вчинки дійових осіб, встановити причинно-наслідковий зв'язок подій.

Обговорення художнього твору передбачає його актуалізацію, тобто співвідношення подій твору з особистим досвідом читача в найширшому сенсі цього слова. Говорячи про вчинки героя, учні порівнюють себе з ним, відшукують схожість і відмінність у поглядах на окремі життєві ситуації. Аспект обговорення дуже важливий, оскільки підліток не лише хоче зрозуміти, що сталося з героєм, але й критично осмислити сюжетну колізію, висловити своє ставлення до неї. У своїх висловлюваннях щодо прочитаного він починає переходити від зовнішньої характеристики героя до його внутрішніх якостей, критично сприймаючи його, оцінюючи і вкладаючи в це особистісний сенс. Під час обговорення художнього епізоду або персонажів участь бере не лише мислення, але й уява, що підкреслює важливість фантазійного аспекту як невід'ємного складника процесу обговорення художніх творів у рамках домашнього читання.

Процес обговорення художнього твору незмінно включає в себе такі традиційні композиційно-мовні форми: опис, розповідь і міркування. Обговорення, обумовлене формуванням умінь аргументування. Жодне обговорення художнього твору не відбудеться без уміння розмірковувати й аргументувати своє висловлювання. Аргументація, у свою чергу передбачає оперування змістом окремих фрагментів тексту твору, різних за величиною і за ступенем віддаленості один від одного. Монологи-міркування можуть перемежовуватися елементами дискусії, тобто на певному етапі обговорення входить у свою інтерактивну фазу. На завершальному етапі роботи над твором усі мікро-обговорення

підсумовуються і складають основу для аналізу змісту всього твору, формування його основної ідеї.

Інтегративний і комплексний характер домашнього читання за умови правильного формулювання завдань, оптимальної організації їх виконання, наявності відповідного методичного забезпечення здатний значно підвищити ефективність навчання іноземних мов у середній школі, розширити змістовий контекст діалогу культур.

1. Бігич О. Б., Тищенко О. Ж. Навчання домашнього читання англійською мовою у середніх навчальних закладах // Іноземні мови. – 2000. – № 2. – С. 51–55. 2. Селиванова Н. А. Литературно-страноведческий подход к отбору текстов для домашнего чтения // ИЯШ – 1991. – № 1. – С. 60–64. 3. Соловова Е. Н. Методика отбора и работы с текстом для чтения на старшем этапе обучения школьников / Е. Н. Соловова // ИЯШ – 2007. – № 2. 4. Стеценко О. О., Яремчук Н. Ю. Оволодіння читанням як видом іншомовної мовленнєвої діяльності // Зб. наук. праць. «Менеджмент». – К., 2009. – №12. 5. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти. – К., 2006.

Дмитрук О. В., к. філол. н.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

МАНІПУЛЯТИВНІ СТРАТЕГІЇ В МІЖСОБИСТІСНОМУ СПІЛКУВАННІ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ СЕРІАЛІВ)

Стаття присвячена дослідженню мовних засобів, що використовуються комунікантами у міжособистісному спілкуванні для маніпулювання свідомістю адресата з метою досягнення бажаної мети.

Ключові слова: *маніпулятивні стратегії й тактики, вербальні й невербальні засоби маніпуляції, оцінне значення, комунікативна ситуація флірту.*

Статья посвящена исследованию языковых средств, которые используются коммуникантами в межличностном общении для манипулирования сознанием адресата с целью достижения желаемой цели.

Ключевые слова: *маніпулятивні стратегії й тактики, вербальні й невербальні засоби маніпуляції, оцінне значення, комунікативна ситуація флірту.*